BOG‘DORCHILIK TERMINLARINING SEMANTIK MAYDON TIZIMI

Ashirmatova M.J,
Toshkent davlat agrar universiteti,
O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasi dotsenti

Annotatsiya: *Globallashuv va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi sharoitida bog‘dorchilik tarmog‘ining samaradorligini oshirish va raqobatbardosh mahsulotlar yetishtirish milliy agroiqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlariga aylandi. Jahon oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash, agroinnovatsion yechimlarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirish bugungi kunda ilg‘or agrar mamlakatlar uchun dolzarb vazifa hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, soha terminologik resurslarining aniq, bir xil va izchil qo‘llanilishi ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.*

Keywords:*horticulture, semantic field, terminology, thesaurus, agrotechnics, fruit trees, scientific research*

Аннотация: *В условиях глобализации и развития цифровых технологий сельское хозяйство, особенно садоводческая отрасль, становится приоритетным направлением современной агроэкономической политики. В статье рассматривается семантическая структура терминов садоводства, анализируются ядро, центр, периферия и нормативно-технологические слои терминологического поля. Освещаются источники формирования терминов, их лексико-семантические группы и практическое значение. Результаты исследования способствуют развитию научных*

исследований, практической деятельности и образовательного процесса в садоводстве.

Калит сўзлар: *bog‘dorchilik, semantik maydon, terminologiya, tezaurus, agrotexnika, mevali daraxtlar, ilmiy tadqiqot*

Abstract: *In the context of globalization and the development of digital technologies, agriculture, particularly horticulture, plays a key role in modern agro-economic policy. This article analyzes the semantic field system of horticultural terminology, including core, center, periphery, and normative-technological layers. The sources of term formation, lexical-semantic groups, and their practical significance are discussed. The results of the study support scientific research, practical activities, and educational processes in horticulture.*

Ключевые слова*: садоводство, семантическое поле, терминология, тезаурус, агротехника, плодовые деревья, научное исследование*

Jahon oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash, agroinnovatsion yechimlarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirish strategik vazifalardan biridir. Bog‘dorchilik sohasida terminologik resurslarning aniq, izchil va bir xil qo‘llanilishi ilmiy-amaliy jihatdan katta ahamiyatga ega. Qishloq xo‘jaligi terminlarini to‘g‘ri tushunish va tartibga solish milliy va xalqaro miqyosda samarali muloqot va tajriba almashuvni ta’minlaydi.

Globallashuv va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi sharoitida bog‘dorchilik tarmog‘ining samaradorligini oshirish, yuqori sifatli va raqobatbardosh mahsulotlar yetishtirish, shuningdek, xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish milliy agroiqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Jahon oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash,

agroinnovatsion yechimlarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirish kabi strategik maqsadlar bugungi kunda ilg‘or agrar mamlakatlar uchun eng dolzarb vazifa hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, soha doirasida shakllangan terminologik resurslar va ularning izchil qo‘llanilishi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Bog‘dorchilikda agrobiologik terminlar, fenologik bosqichlar, agrotexnik tadbirlar bilan bog‘liq atamalar ilmiy-sistemali yondashuv asosida ishlab chiqilishi lozim. Bu nafaqat ilmiy sohada, balki amaliy qishloq xo‘jaligi faoliyatida samarali axborot almashuviga xizmat qiladi. Shu bois, bog‘dorchilik terminologiyasini semantik jihatdan tahlil qilish va tezaurus shaklida tizimlashtirish sohaning raqobatbardoshligini oshirishga, ilmiy va amaliy faoliyatni samarali yuritishga yordam beradi.

Bog‘dorchilik terminologiyasi iyerarxik va ko‘p qatlamli tizimga ega. Dominant – “bog‘dorchilik” konsepti barcha terminlarning markaziy nuqtasini tashkil qiladi. Yadro qatlamda ko‘chat, daraxt, meva, ekish, sug‘orish kabi asosiy tushunchalar mavjud. Markaziy qatlam ixtisoslashgan jarayonlar – payvandlash, chirish jarayoni, hosil yetilishi kabi terminlarni o‘z ichiga oladi. Periferiya esa emotsional va obrazli ma’noga ega birliklardan iborat bo‘lib, kontekstga bog‘liq terminlarni o‘z ichiga oladi (masalan, mo‘l hosil, muzlash, hayotbaxsh namlik, fayz). Normativ–texnologik qatlam amaliy bog‘dorchilikda texnologik dasturlar, monitoring va agrotexnik grafiklar orqali markaz va periferiya o‘rtasida bog‘lovchi rolini bajaradi.

3.12-jadval. Bog‘dorchilik terminlarining shakllanish manbalariga ko‘ra tasnifi

Semantik kategoriya	**Izoh**	**Misollar**
Obyekt terminlari	Meva va o‘simlik turlari	Olma, Gilos, Uzum, O‘rik, Nok
Amaliy jarayonlar	Agrotexnik tadbirlar	Ekish, Sug‘orish, O‘g‘itlash, Budash
O‘simlik qismlari	Morfologik tuzilish	Barg, Poya, Gul, Ildiz
Sifat va holat	Meva va mahsulot sifati	Pishgan, Shirin, Chirigan, Nordon
Asbob-uskunalar	Bog‘dorchilik texnik vositalari	Qirg‘ich, Belkurak, Motokultivator, Qaychi
Kasallik va zararkunandalar	O‘simliklarga zarar yetkazuvchi omillar	Zamburug‘, Shira, Qurt, Innovatsion dog‘

Bog‘dorchilik terminlarining shakllanish manbalari:

3.12-jadval. Bog‘dorchilik terminlarining shakllanish manbalariga ko‘ra tasnifi

Kategoriya	**Tavsif**	**Misollar**
Asosiy til vositasi	Milliy leksikaga mansub so‘zlar	Ildiz, Barg, Poya, Gul, Novda
Fanlararo terminlar	Biologiya, ekologiya, kimyo asosidagi	Fotosintez, Xlorofill, Organizmlar
Qardosh va chet tillar	Tarixi va fan orqali o‘zlashtirilgan	Agronomiya, Kombinat, Uzumzor
Qisqartmalar va yasama terminlar	Sun’iy yaratilgan terminlar	MK, NMK, OEU, TMI

Leksik-semantik guruhlar

Jadval 3. Bog‘dorchilik terminlarining semantik kategoriyalari

Semantik kategoriya	**Izoh**	**Misollar**
Obyekt terminlari	Meva va o‘simlik turlari	olma, gilos, uzum, o‘rik, nok
Amaliy jarayonlar	Agrotexnik tadbirlar	ekish, sug‘orish, o‘g‘itlash, budash
O‘simlik qismlari	Morfologik tuzilish	barg, poya, gul, ildiz
Sifat / holat	Mahsulot sifati, ta’mi	pishgan, shirin, chirigan, nordon
Asbob-uskunalar	Texnik vositalar	qirg‘ich, belkurak, motokultivator, qaychi
Kasallik / zararkunandalar	O‘simliklarga zarar yetkazuvchi omillar	zamburug‘, shira, qurt, innovatsion dog‘

Bog‘dorchilik terminlarini semantik maydon asosida tizimlashtirish ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Bu terminologik barqarorlikni ta’minlaydi, soha mutaxassislari, talabalar va tadqiqotchilar uchun samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Lug‘atlar, ilmiy maqolalar va tarixiy manbalar orqali terminlarning kelib chiqishi, leksik-semantik xususiyati va amaliy qo‘llanilishi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari agrotexnika, ta’lim va ilmiy tadqiqot jarayonlarini rivojlantirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qurbonov S.S., Ortiqov E.S., Toshqulov X.T., Karimov X.A., Eshonqulova G.S. *Mevachilik va uzumchilikka oid izohli lug‘at*. Toshkent, 2020.

2. Veretennikova Yu.A. *O‘simliklar semantik maydoni: tadqiqot obyekti sifatida*. Moskva, 2018.

3. Mahmud Hasaniy. *Qadimgi bog‘dorchilik izohli lug‘ati*. Toshkent, 2015.

4. Ipsen G., Trir Y. *Semantic Fields in Linguistics*. Berlin, 2005.

5. Tursunov B. *Qishloq xo‘jaligi terminologiyasi va leksikografiya*. Toshkent, 2019.